

L. GROOTAERS

In Memoriam L. Grootaers (1885-1956)

In de persoon van prof. dr. Ludovic GROOTAERS, overleden te Leuven de 12de oktober 1956, heeft de Koninklijke Commissie voor Toponymie en Dialectologie een van haar meest vooraanstaande leden verloren. GROOTAERS heeft niet alleen van het begin af deel uitgemaakt van de Commissie, maar hij is als het ware een van haar stichters geweest. Hij was een van die paar geleerden die 30 jaar geleden, vol geestdrift voor hun jonge wetenschap en vol vertrouwen in de toekomst, een goedgezind Minister van Onderwijs bereid hebben gevonden om aan hun wens tegemoet te komen : de oprichting van staatswege van een vast organisme ter bevordering van de dialect- en plaatsnaamkunde. Door het werk dat hij toen reeds op zijn gebied, de dialectstudie, had verricht en door de beloften die dat inhield heeft GROOTAERS zijn persoonlijk aandeel gehad in het tot stand komen van dit belangrijk initiatief van de hoogste overheid.

Gedurende ruim een kwarteeuw heeft GROOTAERS ononderbroken werkdadig het zijne gedaan voor de bloei en faam van de Commissie, zowel door de functies die hij daarin vervuld heeft als door zijn rechtstreekse bijdragen tot de werkzaamheden. Tot voor enkele jaren is hij eerst (1926-1950) sekretaris, daarna (1951-1953) voorzitter van de Vlaamse afdeling geweest. In deze laatste hoedanigheid verstrekte hij bij het zilveren bestaansfeest van de Commissie (1951) het terugblikkend over-

zicht *Vijf en twintig jaar Nederlandse Toponymie en Dialectologie in Hoofdtrekken geschetst*. Het voorzitterschap van de Commissie heeft hij, trots herhaald en eenstemmig aandringen van zijn medeleden, wegens overlast van bezigheden niet kunnen aannemen. Intussen heeft hij voor de *Handelingen*, behalve verschillende andere bijdragen, regelmatig over de jaren 1926 tot en met 1952 het jaarlijks overzicht *De Nederlandse Dialectstudie in 19*** bezorgd. Zo is, wat door GROOTAERS in het archief en in de uitgaven van de Commissie is nagelaten, een hoofdzakelijk en onvergankelijk deel van haar geschiedenis geworden. Het zal ook een herinnering blijven aan de keurigheid en degelijkheid die alles kenmerkten wat hij schreef en deed.

Wat GROOTAERS in en voor de Commissie verricht heeft, krijgt zijn plaats in de lijst van wat zijn levenswerk is geweest : de studie en de bevordering van de studie van de Nederlandse dialecten in België, — in konkreter vorm : de verzameling en bewerking van bouwstoffen voor het wetenschappelijk onderzoek van de Zuidnederlandse dialecten. De praktische mogelijkheid daartoe is voor hem gekomen door zijn ambtsverblijf te Leuven, eerst (sedert 1919) als leraar aan het Koninklijk Atheneum, dan (van 1935 tot 1955) als hoogleraar. Als oud-leerling en medewerker van de grondleggers van de moderne wetenschappelijke dialectstudie aan de Universiteit had hij natuurlijk de draad met Leuven nooit losgelaten ; toch zou pas zijn verplaatsing naar de Akademiestad het hem mogelijk maken zich voorgoed en heel en al te wijden aan wat hij zich tot levenstaak had gesteld.

Hij had als student (in 1907) reeds zijn sporen verdiend met een studie over *Het Dialect van Tongeren* (later aangevuld met verschillende hoofdstukken over onderdelen),

die nog steeds een van onze meest aangehaalde plaatselijke monografieën is. Maar sedert hadden de door zijn voorgangers en ouderen gebaande wegen nieuwe vergezichten doen opengaan en zo was het voor GROOTAERS weggelegd, een nieuw tijdperk in de beoefening van het door hem gekozen studievak in te luiden. Hij zou er de beslissende stoot toe geven, om de dialectstudie in ons land de weg te doen opgaan, die toen reeds met ophefmakende uitkomsten in Duitsland en Frankrijk ingeslagen was, en deze studie ten onzent op het peil te brengen dat ze bij onze grote naburen bereikt had. Zij zou zich niet meer beperken tot het stukwerk van de telkens herhaalde plaatselijke dialectbeschrijving. In de keuze van de aan te boren punten moest die noodzakelijkerwijs steeds min of meer willekeurig uitvallen, en op elk van de gekozen punten boorde zij, naar een uitdrukking van GROOTAERS uit die eerste jaren, vertikaal te diep om nog om zich heen te kunnen zien. De waarnemer zou zich niet meer blind staren op dat éne punt, maar de blik in een cirkel om zich heen laten gaan. In plaats van topografisch moest het volkstaalonderzoek geografisch worden, en taalgeografie kreeg pas haar ware betekenis als taalgeologie. Uit de beschouwing van wat zich aan de oppervlakte vertoonde zou getracht worden af te leiden wat in de loop van de tijden daaronder bedolven was geraakt. De dialectstudie, tot dan toe schijnbaar niet meer dan zo iets als een bijkantoor van de historische taalwetenschap, zou voortaan, als taalgeografie, haar stempel drukken op deze wetenschap in haar geheel en ze als het ware van aanschijn doen veranderen. In deze ommekeer, voor zo ver het ons land en onze taal betreft, heeft GROOTAERS een historische rol gespeeld.

Het lag in de aard van deze nieuwe opvatting van

streektaalonderzoek, dat de aanvankelijk enge cirkel die men om zich heen had getrokken, niet alleen voor geleidelijke en ten slotte onbepaalde uitbreiding vatbaar was, maar dat hij die uit zichzelf met zich meebracht. Het eigenlijke voorwerp van het onderzoek was voor GROOTAERS natuurlijk het enerzijds taalkundig en anderzijds staatkundig begrensde Nederlandse gedeelte van België, m. a. w. het taalgewest Zuid-Nederland. Als Limburger (geboren te Tongeren, de 9de augustus 1885) kon hij nochtans al dadelijk de blik niet uitsluitend westwaarts, binnen het eigen taal- en staatsgebied, laten gaan. Onvermijdelijk moest hij die, van de aanvang af, ook, over twee staatsgrenzen en een taalgrens heen, oostwaarts richten, op de onmiddellijk verwante dialecten, of juist de dialecten van denzelfden huize, van de streek tussen Maas en Rijn. Te meer zou hij daartoe aangetrokken worden door het toenmaals aan die zijde, zowel in Nederland als in Duitsland, reeds verrichte werk in de nieuwe geest.

Die omstandigheden hebben er zeker toe bijgedragen dat de voortrekker van het Zuidnederlands dialectonderzoek de in Duitsland ontstane en beoefende (en voor Zuidoostelijk Nederland overgenomen) methode van dialectopneming gekozen heeft, de zgn. indirekte, schriftelijke inzameling van dialectgegevens. Hij heeft zich ook bij de daar gebruikte klanknotering aangesloten. En de eerste teksten, ter vertaling in de streektaal voorgelegd en verspreid, zijn de 40 zinnen die voor Duitsland, en de vragenlijst die voor Zuidoostelijk Nederland gediend hadden.

Het spreekt vanzelf dat de blik ook van meet af noordwaarts gericht werd, wat aanleiding heeft gegeven tot een samenwerking, die spoedig (in 1926) een hechte grondslag gekregen heeft in de gemeenschappelijk samen-

gestelde *Handleiding bij het Noord- en Zuidnederlandsch Dialectonderzoek* met een gemeenschappelijk ontworpen grondkaart van het Nederlands taalgebied. Dit is het uitgangspunt en het aanknopingspunt geweest van een aantal belangrijke uitgaven. Op zijn twee leraarsposten in het Walenland (Nijvel 1907-1908 en Namen 1908-1919), voor zijn terugkeer naar Leuven, had GROOTAERS ook nog ter plaatse en met eigen oren kennis kunnen maken met de Waalse dialecten. Daaruit putte hij een bijzondere bevoegdheid om zijn taalgeografisch onderzoek ook tot het onmiddellijk naburige maar niet meer onmiddellijk verwante Romaanse gebied uit te strekken, zodat het arbeidsveld ten slotte niet meer alleen staatkundig maar ook taalkundig internationaal werd.

De grootscheepse materiaalinzameling, door een zo opgevatte taalkundige terreinverkenning noodzakelijk gemaakt, was niet mogelijk zonder een groot aantal bereidwillige en bruikbare medewerkers. Dit vereiste een organisatie, die (sedert 1922) vorm en gedaante kreeg in de door GROOTAERS in het leven geroepen Zuidnederlandse Dialectcentrale met haar orgaan *Mededelingen*. De onderneming moest bekend gemaakt, er moest belangstelling voor gewekt worden. Tot dat doel hebben de welhaast ontelbare artikelen in allerlei persorganen en lezingen in allerlei bijeenkomsten en genootschappen gediend. Zo is GROOTAERS ook buiten de academische wereld in wijde kring bekend geworden. Hij heeft belangstelling voor ernstige dialectstudie doen ontstaan, maar zonder daar romantische dialectkultus aan te koppelen.

De hier geschetste voornaamste zijde van zijn werkzaamheid heeft namelijk (zoals wij elders reeds geschreven hebben) als het ware een tegenwicht gekregen in wat hij verricht heeft voor de verbreiding en verbetering van

de beschaafde vorm van het Nederlands (en overigens ook van het Frans) in België. Hij heeft deze zaak in het bijzonder gediend door het bezorgen van een kostbaar hulpmiddel dat er nog niet was, een volledige gids voor de uitspraak. Die vinden wij (sedert 1931) in zijn veel gebruikt Frans en Nederlands vertalend *Woordenboek*, dat voor beide talen, naast de geschreven vorm van elk woord, ook de gesproken vorm geeft. Bovendien treffen wij aan de voet van elke bladzijde de juiste vorm van een vaak verkeerd gebruikte uitdrukking aan. Men hoort wel eens de tweesnijdende opwerping, dat de belangstelling voor de streektalen de verbreiding van de landstaal in de weg staat of omgekeerd dat het ijveren voor deze laatste gericht is tegen het bestaan van de eerste. Door zijn gezamenlijk werk heeft GROOTAERS getoond dat het leven van de taal rijk genoeg is om plaats te laten voor beide.

De dialectoloog zonderde zich niet af in het zijkamertje van zijn specialiteit. Wie daar nog andere bewijzen van wenst, die vindt die in de eerste plaats in de bewerking en uitbreiding (sedert 1926) door GROOTAERS van de *Inleiding tot de Taalkunde en tot de Geschiedenis van het Nederlands* van zijn leermeester in die vakken. Dit werkje van bescheiden omvang is in zijn handen, door herhaalde nieuwe uitgaven heen, een lijvig en in alle opzichten volledig handboek geworden dat zijns gelijke niet heeft in onze taal. Verder heeft hij, als medewerker aan verschillende verzamelwerken, onderwerpen van taalwetenschappelijke aard, bijv. *De Taal der Vlamingen* (1932), in het bereik van de algemene lezer gebracht. En door een onafzienbare reeks boekbesprekingen en andere berichten heeft hij de belangstellenden voorgelicht en op de hoogte gehouden van het taalwetenschappelijk bedrijf in al zijn uitingen. De gelegenheid daartoe had hij gekregen doordat hij, tegelijk met de voortzetting van het dialect-

kundig werk van de Leuvense school, ook, na de hiaat van de eerste oorlog, de redaktie van haar orgaan *Leuvense Bijdragen* op zich had genomen. GROOTAERS is erin geslaagd van een onregelmatig verschijnende uitgave, overwegend gewijd aan de Nederlandse dialektstudie, een van de voornaamste algemeen taalkundige tijdschriften in het Nederlands te maken.

Door dit alles is het gekomen dat een zeer groot, wellicht het grootste gedeelte van de vrije tijd, hem door zijn beroepsbezigheden overgelaten, in beslag genomen werd door propagandistisch en organisatorisch, administratief en redaktioneel werk. Het gevolg moest zijn, dat zijn oorspronkelijk wetenschappelijk werk niet zo omvangrijk is geweest als het in andere omstandigheden had kunnen zijn. GROOTAERS had zich met de, van een strikt persoonlijk standpunt zeker wel ondankbare taak belast, voor anderen te werken. Het jaarlijks aangroeiende dialektmateriaal van de Centrale heeft van den beginne af onbekrompen ter beschikking gestaan van al wie dat voor wetenschappelijke doeleinden wenste te gebruiken. Er kan een uitgebreide lijst opgemaakt worden van geschriften, niet alleen over taalgeografische onderwerpen handelend, en niet alleen binnen het Nederlands taalgebied ontstaan, die daar getuigenis van afleggen. Positieve medewerking blijkt uit de vermelding van de naam GROOTAERS op het titelblad van meer dan een belangrijke uitgave. Een andere lijst kan samengesteld worden van de rechtstreeks onder de impuls en leiding van de hoogleraar ontstane skripties en dissertaties, die, voor zover niet in druk verschenen, het archief van de Centrale verrijken. Stuk voor stuk is zo een grondig taalgeografisch onderzoek van bijna het hele Nederlandse gedeelte van België tot stand gekomen.

Een eerste vorm van systematische bewerking heeft het door schriftelijke rondvraag bijeengebrachte materiaal gekregen in een reeds lange reeks woordkaarten met kommentaar. De allereerste zijn natuurlijk van de meester zelf : met *rode aalbes* (1924) en *aardappel* (1926) heeft hij de weg gewezen, eerst regionaal beperkt tot het onmiddellijke eigen operatiegebied Zuid-Nederland, dan internationaal uitgebreid tot het hele Nederlandse en het aangrenzende Franse en Duitse gebied. Maar ook verder in de lijst treffen we zijn naam herhaaldelijk aan. Het is jammer dat deze kaarten niet uniform zijn kunnen verschijnen, niettemin kunnen ze samen evenzeer als een taalatlas, naast de andere onder die naam verschenen kaartenreeksen binnen het Nederlands taalgebied, beschouwd worden. Het grootse plan van een algemeen dialektwoordenboek, dat de gangmaker van het Zuid-nederlands dialektonderzoek van het begin af voor ogen heeft gestaan en waarvoor reeds heel wat voorbereidend werk verricht schijnt, zal pas als een monument aan zijn nagedachtenis kunnen verwezenlijkt worden.

Alles samengenomen heeft, binnen de jaren waarover de werkzaamheid van GROOTAERS zich uitstrekt, de Nederlandse dialektstudie en taalgeografie zich op indrukwekkende wijze in de breedte en in de diepte ontwikkeld. De door hem bezorgde jaarlijkse bibliografie heeft zich, van een 20-tal nummers over 1926, tot 114 nummers over 1951 uitgebreid. Onbetwistbaar is die ontwikkeling en uitbreiding voor een zeer belangrijk deel aan het werk en de invloed van GROOTAERS te danken. Het was dan ook een zeer gelukkige gedachte van de ontwerpers van het *Album* dat hem in 1950 bij zijn 65ste verjaardag werd opgedragen, dit te doen bestaan uit een reeks opstellen die samen een soort van encyclopedie van de dialektwetenschap zouden uitmaken, en van niet minder betekenis

is het, dat zij alle medewerkers bereid hebben gevonden om hierop in te gaan. In de inleidende bijdragen wordt, omstandiger dan wij het hier hebben kunnen doen, leven en werk van ons betreurd medelid geschetst. Daarin vinden wij ook een volledige lijst van zijn geschriften (waarvan de voortzetting en aanvulling zal verschijnen in het *Jaarboek* 1957 van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde).

GROOTAERS heeft deze zinrijke hulde niet lang mogen overleven. Hij heeft de leeftijd bereikt waarop de hoogleraar van zijn ambtsbezigheden ontslagen wordt maar waarop de geleerde zich nog niet ontslagen acht van verdere deelneming aan het wetenschappelijk bedrijf. De gelegenheid tot zulke werkzame rust is hem niet meer gegeven geworden. Maar wat hij reeds verricht had is voldoende om zijn naam in ere te doen houden in de geschiedenis van de Nederlandse wetenschap en het Nederlandse geestesleven in België.

J. LEENEN.

